Ayas Pasa (012289)

As was the usual custom among the Ottomans, when Mehmed II was eleven years old he was sent to Amasya (in the middle of the Black Sea region) to gain governmental experience before he became sultan of the Empire, a position he was to hold for thirty years. After the conquest of Istanbul on 20 Cemaziyülevvel (Jumādā I) 857/29 May 1453 he adopted the sobriquet "conqueror" (Fatih/Fātiḥ). He died on 3 Rebiülevvel (Rabīʿ I) 886/3 May 1481 at the age of 51, and was buried in the Fatih Tomb near the Fatih Mosque in Istanbul. He had four sons (Mustafa/Muṣṭafā, Bayezid/Bāyezīd, Cem, Korkut/Qorqud) and a daughter (Gevherhan Sultan/Gevherkhan Sulṭān).

Ali Emiri (ʿAlī Emīrī, d. 1924) found a copy of Avni's *divan* registered in the Fatih Millet Library (Ali Emiri collection), Turkish MS in verse, no. 305. Ali Emiri himself twice copied this manuscript and drew scholarly attention to it, and it was published for the first time by Georg Jacob in Berlin in 1904, although this version is mainly based on a *mecmua* (*mecmūʿa*, miscellany collection) found in the Uppsala Royal Library, and also includes some poems taken by Jacob from *tezkires* (*tezkires*, poets' biographies) and history books. The 44-page *divan* contains 70 *gazels* (*ghazels*), one *muhammes* (*mukhammes*), one *kata* (*qitʿa*), and 29 *nazires* (*nazīres*, emulative poems) based on a *müfred* (independent couplet). Muhammet Nur Doğan has recently republished the *divan*, and in the introduction to it he summarises Avni's poetry as follows: he had a strong literary background, and as such wrote many poems, and in his relatively small *divan* his sincere feelings are apparent; thus, one senses that he is less the sultan and more simply a human being. His poetry contains both allegoric and symbolic elements of mysticism, and makes extensive use of literary devices. Avni also preferred to use Turkish proverbs rather than Arabic and Persian ones.

BIBLIOGRAPHY

Şahmaran Baltacıoğlu, *Fâtih (Avnî) divanı ve tahlili*, Ph.D. diss., Istanbul University 2003; Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şuarâ*, vol. 1 ed. İbrahim Kutluk, Ankara 1978; Muhammed Nur Doğan (ed.), *Fatih divanı ve şerhi*, İstanbul 2005; Muhammet Nur Doğan, Fatih (Avnî) divanı'ndaki kültürel ve estetik unsurların toplu tahlili, *Fatih ve dönemi. Divanındaki kültürel ve estetik unsurların toplu tahlili*, ed. Necat Birinci, trans. Abdullah Şen (Istanbul 2004), 355–83; Ali Emîrî, *Osmanlı Tarihi ve edebiyatı mecmuası*, vol. 1, Istanbul 1901; Halil İnalcık, Mehmed II, *TDVIA* 28:395–407; George Jacob (ed.) *Der Divan Sultan Mehmeds des Zweiten, des Eroberers von Konstantinopel zum ersten Male nach der Upsalaer Handschrift*, Berlin 1904; Abdülkadir Karahan, Şair Avnî. Fatih, *Türk dili ve edebiyatı dergisi* 6 (1954), 1–38; Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve tabsıratü'n-nzamâ (İnceleme-Metin)*, ed. Rıdvan Canım, Ankara 2000; İskender Pala, *Fatih'in Şiirleri* (Istanbul 2003); Kemal Edip Ünsel (ed.) *Fâtih'in Şiirleri*, Ankara 1946.

VILDAN SERDAROĞLU COŞKUN

Ayas Mehmed Paşa

Ebru Turan

Ayas Mehmed (Ayās Meḥmed) **Paşa** (b. c. 886–7/1482, d. 946/1539) was an Ottoman statesman and grand vizier in the reign of Süleyman (Süleymān) I (r. 926–74/1520–66). Born in Himarë (Ott. Khīmāre), on the southern coast of Albania, he was recruited into the Ottoman service through the *devşirme* (the system of "collecting" Christian boys from villages in the Balkans and Anatolia, converting them to Islam, and training them for military or administrative functions) in the period of Bayezid (Bāyezīd) II (r. 886–918/1481–1512). The Venetian *bailo* Pietro Bragadin (d. 1550) describes him as an illit-

BASIM YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
28 Mayıs 2017

The Encyclopaedia of Islam Three, 2017/1, Leiden: E. J. Brill 2017. İSAM DN. 254999

AYAS PAŞA (1482?—1539), Arnavut asıllı Osmanlı veziriâzamlarındandır. Avlonya yakınında Himera'da doğmuş olup, pençesinde ve mezâr kitâbesinde baba adı „Mehmed" olarak geçer. Sarayda terbiye edildikten sonra ağalıkla çıkmış, yeniçeri ağası sıfatıyla Yavuz Sultan Selim'in seferlerinde bulunmuştur. Çaldıran savaşının nâzik bir safhasında, daha sonra Mısır'ın zaptı sırasında son Memlûk hükümdarının yakalanmasında yararlık gösterdiği nakledilir.

1519'dan itibâren, önce sancak-beyi, sonra beylerbeyi olarak hizmet görmüş; Canberdi Gazâlî'nin tenkilinde Anadolu beylerbeyisi olarak bulunmuş, âsînin katli üzerine de onun yerine Şam beylerbeyiliğine getirilmiştir (1521). Rodos seferine (1522) Rumeli beylerbeyisi olarak katılan Ayas Paşa, daha sonra, ikinci vezir sıfatıyla Mısır'daki Hâin Ahmed Paşa isyânını bastırmak için yola çıkarılmışsa da, Kütahya'ya vardığında Ahmed Paşa'nın ölüm haberini alarak İstanbul'a dönmüş, Veziriâzam Makbûl İbrahim Paşa, Mısır'ı tanzîme gönderilince de sadâret kaymakamlığına getirilmiştir. Kubbe vezîri olarak Kanûnî'nin maiyetinde Mohaç (1526), Viyana (1529), Alaman (1532) ve Irâkeyn (1534—1535) seferlerine katılan Ayas Paşa, İbrahim Paşa'nın îdamı (15 mart 1536) üzerine veziriâzamlığa getirilmiş ve vebâdan ölümüne (13 temmuz 1539) kadar bu mevkide kalmıştır.

Ayas Paşa'nın 3 yıl 4 ay kadar süren sadâreti sırasında, kendisinin pâdişahla birlikte katıldığı Korfu (1537) ve Kara-Boğdan (1538) seferlerinden başka, Hadım Süleyman Paşa'nın Hind seferi (1538) ile Barbaros'un adaları zaptı ve Preveze zaferi (1538) vuku bulmuştur. Bunlardan Korfu muhâsarası başarıya ulaşamamışsa da, bu sefer sırasında veziriâzamın sevk ve teşvikiyle Avlonya havâlisindeki âsî Arnavutlar itâat altına alınarak bu bölgede Delvine sancağı teşkil olunmuştur. Boğdan'ın başşehri Suçava'ya kadar uzayan ikinci sefer ise, bu ülkenin daha sıkı bir itâat altına alın-

Küçük T.-İ. Ansiklopedisi

Küçük Türk-İslâm Ans. (S.3), s. 241, 1980 (İST).

ARKİTEKT, 4/1993, İstanbul, Nisan-1993, s. 18-40

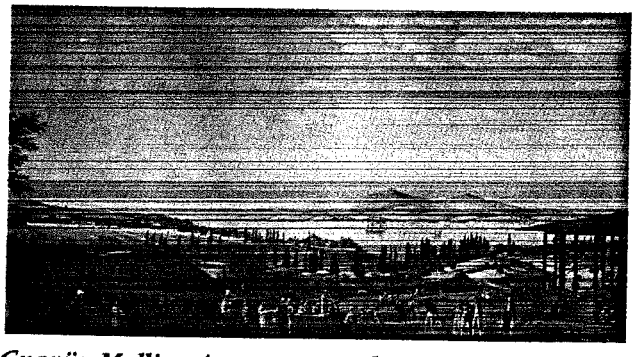
arkitekt

21 AGUSTOS 1995

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Bir tarih öğretmeni: Ayaspaşa

Camus'nün* Veba *romanının kahramanı Oran kentidir... Lawrence Durrell'in* İskenderiye Dörtlüsü*'nün kahramanı İskenderiye kentinin kendisi... Henry James'in* Washington Meydanı *kitabında kahraman bir meydandır. Alfred Döblin'in* Berlin Alexander Meydanı *romanında yine bir meydandır kahraman olan... James Joyce'un* Finnegan's Wake*'te kahraman bir başkenttir, Dublin... Latife Tekin'in* Berci Kristin Çöp Masalları *romanının kahramanı ise gecekondulardır... Peki, bir tarihçe bir öykü gibi okunabilir mi ve bir sokak tarihçenin kahramanı olabilir mi? İşte aşağıdaki tarih öyküsünün yazarı sevgili Rıfat Dedeoğlu'nun yazısındaki kahraman, Ayaspaşa'nın ortasından geçen Gümüşsuyu Caddesi'nin başına gelenlerden ibaret değil midir? Bu caddeyi, ortasına dikili çınarları, çevresine dizilmiş tarihi yapıları, biraz da o şirin, geç dönem Osmanlı neo-klasiği, Alman Art Nouveau ya da kübist denebilecek tarzda inşa edilmiş binaların içinde yaşamını sürdürmüş insanları düşündüğünüzde tarihten bir kesitle karşı karşıya kalırsınız. Yaşamın gözle görülmez bileşenleri, size tarihin mekânı sabit, zamanı değişken bir kesitini verir. Örnek mi? İşte Ayaspaşa, önce gelin biraz geçmişe dönelim... Şöyle bir 500 yıl kadar gerilere... Sonrası, sonrası yakın geçmiş... Belki de yaşama sanatı sevdalarından birinin "mişli" geçmiş hikâyesi...

Gravür Melling-Ayaspaşa sırtları

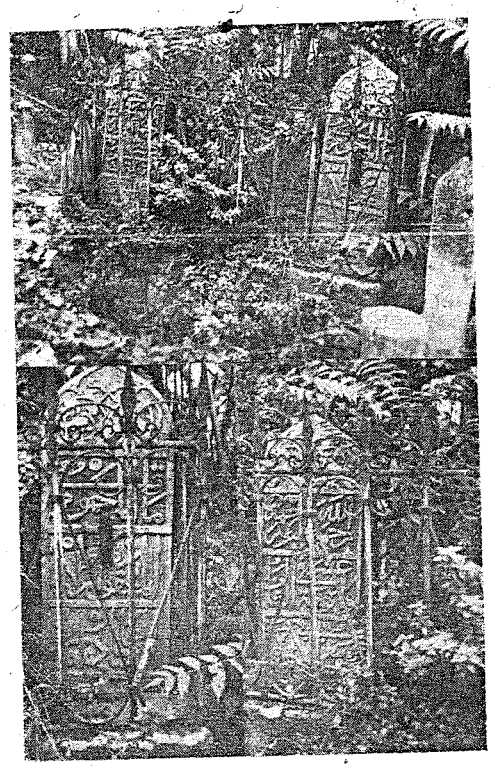

Minyatür Matrakçı Nasuhi- Galata, Beyoğlu ve civarı

Beyoğlu'nun uç beyi Ayaspaşa

İstanbul'un fethinden sonra gayrimüslimlerin yerleşimi için Galata surlarının içi tahsis olunmuştu. Türk İstanbul kabul edilen Bizans surlarının içinde ise sefarethane bile açılamazdı (Tek istisnai durum İran Konsolosluğu'dur). Sefaretlere Galata surlarının arkasındaki Peran Bağları ayrılmıştı. Şimdiki Galatasaray Lisesi'nin olduğu yere ise Galata Sarayı inşa edilince bölgeye Müslümanlar rağbet etmeye başladılar. Peran Bağları ve Galata civarındaki yerleşimin genişlemesi bu nüveler etrafında oluştu. 19. yüzyıla gelindiğinde durum şöyleydi: Galata surlarının içi tıklım tıklım dolu. Tünel'in başından itibaren sıra sıra sefaretler ve her sefaretin etrafında kendi kiliseli kolonileri. Geri kalan her yer Müslüman. Tepebaşı Kasımpaşa'ya kadar mezarlık. Taksim'den Dolmabahçe'ye Setüstü'ne kadar her yer yine mezarlık... Yangınlar semti sık sık ziyaret eder. Binaların hepsi ahşaptır; Çabuk yanar... Ama 1870'de tamamen yanar Beyoğlu. *Harik-i Kebir*, yani koca yangın koca semti boş vakıf arazisi haline getirmiştir. Alman Sefarethanesi de yanmıştır bu arada... Yeni bir yer aranır ve bulunur.

TARİH DÜNYASI, cilt: II/sayı: 15, 15 Kasım 1950, İstanbul, s. 627-631

Fatihin mimarlarından Mimar Ayas'ın mezar taşından muhtelif görünüşler

yazdırılarak pencerelerden birinin önüne konulmuş olduğunu görüyoruz. Filizi renkte, dört köşeli mermer üzerine «nesih» ile yazılmış kitabe şudur:

«Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleriyle maan teşrif buyurup bu mahalde şehiden vefat eden on sekiz nefer sekban aleyhim-ür-rahmetü vel-gufran hazretlerinin ruh-i pür-fütuhlariyçün el-Fâtiha.

(Tarihi yoktur.)

Hazirenin «18 Sekbanlar sokağı» na bakan yüzünde ise sıra ile 10 penceresi olup soldan ikincisinin üstünde, yine mıstarlı, beyaz mermer üzerine sanatkâr bir elin güzel bir «sülüs» ile istiflediği üç satırdan ibaret bir kitabe daha okumaktayız ki yazısı gerçekten güzel ve değerlidir:

«Eb-ül-Fetih Sultan Muhammed Han aleyh-ir-rahmetü vel-gufran Hazretlerinin maiyetinde bulunan veleni'm-el-ceyş zalik-el-ceyş mediha-i Nebeviyesine mazhar olan zevattan olup bu mahalde nuş-i şehdâbe-i şehadet eden on sekiz sekbanların ervah-i şerifesiyçün el-Fâtiha. Sene 857.»

Bu güzel kiatbenin bulunduuğ pencerenin biraz arkasında yatan «Sekbanlar Kethüdası» *Hızır oğlu Hamza*'nın, baş şahidesinde de sülüs celisi ile şunlar yazılıdır:

«Hüvel-Hallâk-ul-Bakî. Kethuda-yi güheda-yi sekban Hamza bin Hızır Hazretlerinin ruhuna Fâtiha. Sene H. 857.»

Kitabesi güzel yazılmış olduğu gibi başındaki Yeniçeri kavuğu da sanatkârane sarılmıştır.

Diğerlerinin kabirleri, kitabeleri mevcut olmadığı için isimlerini bilemiyoruz.

Mimar Ayas:

Fatih'in mimarlarından olup 892 Rebiülâhırının 18 inde vefat etmiştir. Saraçhane başında, kendi adını taşıyan camişerifin arkasında, bulvara bakan taraftaki duvarı yıkılmış, bakımsız hazirede metfundur. Etrafı demir parmaklıkla çevrili ve çift «şahide» li kabrinin kitabesi, devrin en eski yazılarındandır.

Fakat Fatih'in mimarı olduğu bu kitabeye yazılmamıştır. Sonradan yazdırılan iki ayrı kitabede bu cihetin tasrih edildiğini görüyoruz. Zamanının kıymettar ve orijinal «sülüs celisi» ile meydana getirilen birinci Arapça kitabede, ne yazık ki imlâ yanlışı da vardır. Baş şahide, şöyle başlamakta:

«Mât-el-merhum-ül-mağfur El-mi'mar üstaz Ayas...»

Ayak şahidesinde:

«Rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsia-fis-sâmini aşer fî Rebiül'âhıre, 892.»

Hazirenin Horhor caddesine bakan 6 pencereli yüzünde ise, sonradan konulmuş, oldukça eski bir sülüsle yazılı küçük kitabe, insanı sinirlendirecek derecede bozuk ve galattır. Okuyalım.

«Metfun, Eb-ül-Feth Sultan Muhammed Han-ı Gazi Hazretlerinin mimarı üstaz Ayas. Sene H. 892.»

Baştaki «metfun» kelimesi, eski harflerin imlâsına göre «dal» ile yazılması lâzım gelirken hattat-ı fâsidimiz, bunu «t» yapmış, «üstaz» a bir de «vav» katmış, «Ayas» adının sonundaki «sin» i de, «se» ye çevirmiş, yani pek hünerli ve muvaffakiyetli bir ifsat adaptesi meydana çıkarmıştır. Allah razı olsun...

Camişerifin, tramvay caddesindeki yüzünde, iki pencere arasında ve yukarıda bir üçüncü kitabe daha vardır ki; diğerlerine göre sonuncusu ve en yenisi olmak itibariyle -hamdolsun- imlâsında birden fazla yanlış yapılmamış, fakat ne garip, ne acayip bir tesadüftür ki bunun da tarihi doğru yazılmamıştır. Yarısı Osmanlıca, yarısı Arapça olarak tertip edilen şu kitabeye bakınız:

«Cennet-mekân Firdevs-âşiyan ve cealel-cennete mesvâhü (1) Eb-ül-Fetih Sultan Muhammed Han Hazretlerinin mi'marı sahib-ül-hayat üstat mimar Ayas merhumun ruhiyçün ve cemi-i ehl-i iman ruhiyçün Rızaen lilâhi taâlâ el-Fâtiha, 873»

Yazısı «nesih» tir. Görüyorsunuz ki üç kitabe de birbiriyle yanlış yarışına çıkmıştır. Koca mimara, doğru dürüst bir taş yazdırılamamış, bu okuduğunuz sonuncu kitabede de, vefatından tam 20 yıl önce toprağa sokulmuştur.

Biraz yüksekte ve köşe başında olan camişerif, «Hadika» nın yazdığına göre, Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Minberi -Saraçhane halkının Evkafta istidası üzerine- sonradan konulmuştur.

Şeyh Aliy-yül-Hayderî:

Fatih'in alemdarlarından bilinen bu zatın diğer adı «Haydar Dede» dir.

Saraçhane başına pek yakın olan «Horhor caddesi» üzerinde, kendi adiyle «Haydarhane mahallesi» nde ve Mimar Ayas camişerifinin arkadan biraz aşağısında, şimdiki «Kavalalı sokağı» nın başında, 35 numaralı kapıdan girilen tekke arsasının içinde gömülüdür.

Yine kendi adı verilerek «Hayderihane» denilen ve aslında mescit olarak yapılan bu dergâh-ı şerifin yeri, yine «Hadika» dan öğrendiğimize göre önceden bir kilise imiş.

Mescidi yaptırıp, sonradan «Meşihat» koymak suretiyle tekke haline getiren «Şeyh Ali Hayder Dede hakkında «Sicill-i Osmanî» şu kısa ve yanlış malûmatı vermektedir:

«Ali Efendi, Meşayih-i Halvetiyedendir. Haydarhaneyi bina etmiştir. Alâüddin-i Rumiî-i Halvetî diye meşhurdur.»

Halbuki Halvetiye ricalinden ve «Seyyid Yahya-yi Şirvanî» halifelerinden bulunan «Şeyh Ali Alâüddin», başka bir zattır. Yaptırdığı dergâh ise, yine o civarda, fakat «Sofular» da, Molla Hüsrev mahallesinde, «Akar Çeşme sokağı» nın içindedir: «Alâüd-din tekkesi» diye maruftur. Sonra «Alâüddin Efendi» «Rümî» değil «Kefevî» dir. Tekkesi, «Halvetiye» den iken son zamanlarda «Celvetiye» ye geçmiştir. «Hayder Dede» nin Haydarhane'si ise «Kadiriye» dendir. «Eşrefiye» ve «Rumiye» kollarına da intikal eylemiştir.

«Şeyh Aliy-yül-Hayderî» nin, tekkenin tevhithanesi içinde, mihrabın sol tarafındaki küçük ahşap türbede, o zamanlar ziyaret edilen sandukası vardı. Kendisinden sonra tekkeye nam bırakan oğlu «Hüseyn-ül-Hayderî de, hemen yanında metfun bulunuyordu. Tekke yanınca bunlar ortadan kaybolmuştur.

1312 de, tekkenin yeniden ihya edilmesi üzerine Nâzım-ül-Hikem Hamdi Bey merhum, şu fevkalâde güzel «tarih» i vücuda getirmişti:

Feyz-i lûtfu Hazret-i Abdülhamid-i ekremin
Eyledi âbâd pek çok hane vü kâşaneyi
Etti ihya-yi tekâyâ kıldı mescitler bina
Seyredin âsâr-ı lûtf-i hüsrev-i ferzaneyi
Yaptı ezcümle Hüseyn-i Hayderînin tekkesin
Neşr için feyz-i ulüvv-i himmet-i şâhâneyi
Şâd edüp ruh-i alemdar-ı Cenab-ı Fatihi
Vakf-ı şükran etti merdan-ı riya-bigâneyi
Yâd-ı lûtfun zamm-i evrad eyliyor her Kadirî
Zeyb-i dest ettikçe her gün sübha-i sad daneyi
Eylemez nisyan-ı ihsan mest ü hayran olsa da
Gavs-i Geylânî elinden nuş eden peymaneyi
Gördüm itmamın dedim Hamdi güher tarihini
Eylemiş Abdülhamid ihya şu Hayderhaneyi

Sene H. 1312

Son zamanlarda bakımsızlık yüzünden çok harap bir hal alan «Hayderhane» nin 1929 da evvelâ çatısı çökmüş, sonra da tamamiyle yıkılarak bugünkü metruk arsa şekline girmiştir. Ortada görünen kısım, selâmlığın üç viran odasıdır ki, bunların içinde şimdi Evkafın yerleştirdiği kiracılar oturmaktadır.

Yakın zamana kadar cümle kapısının üstünde, talik yazı ile yazılmış edebî bir nefise halinde duran o pek kıymettar «tarih» manzumesi de, tekkenin karşısındaki 56 ncı ilkokulun başöğretmenliği tarafından 1950 Mayısının başlarında Fatih Belediyesinin Fen İşlerine, «Kapının çökmek tehlikesi vardır» diye yazması üzerine, hemen ilk fırsat ve süratte kapı yıktırılmış, kitabe taşı da yerinden kaldırılmıştır.

Cemaleddin Server

(1) Türkçemizdeki «Makamı cennet olsun...» temennisinin Arapçasıdır.

İstanbul Mezarlıklarında Fatih'in Adamları

kapanmışlar Muhacimlere ateşler yağdırmaya başlamışlardır.

Büyük bir ihtiyatsızlık olarak kaleden çıkıp düşmanı takip ederlerken bütün cephaneleri, top güllelerini kale haricine taşımış oldukları ndan düşman cephane sandıklarını top ateşi altına almış, yakmaya başlanıştır. Kalede cephane ve top gülleleri tükenmiş. Çok fena bir vaziyet hasıl olmuştur. Bu halin sonunun iyi olmayacağını kestiren kale kumandanı yüzbaşı Arap İbrahim ağa askerlerin dinve hamiyet hislerini tahrik eder mahiyette, heyecanlı sözlerle kale dışındaki cephane sandıklarından bir kısmının taşınmasını temine muvaffak olmuş, getirilen cephaneler külçe külçe toplara doldurularak düşmana atılmış ve serpiştirilmiş, şimdiki mitrilyözler gibi, kurşunlar tesadüf ettiklerini biçip yere sermiştir. Ve nihayet düşman mağlûp ve perişan bir halde ricat etmiştir. Rusların Tunadan ilk geçme teşebbüsleri de bu suretle akim bırakılmıştır.

(Saikai Zafer) adlı matbu kitaptan şu tasviri alıyorum: (Kumandanlarının hararetli sözlerinden galeyana gelen Bekir ve Mehmet çavuşlar, dışarı fırlıyarak düşmanın yağmur gibi yağdırdığı misket taneleri, şiddetli ateşi altında, en kahramanları hayrette bırakacak fevkalâde bir cesaretle, o ağır cephane sandıklarından ikişer tane omuzlarına alıp kaleye getirdiler. Külçe külçe kurşunları toplara doldurdular. Bu sefer misket ve kurşun yağmuru kaleden düşman üzerine yağıyor, önüne geleni biçip yerlere seriyordu. Nihayet düşman dayanamadı. Mağlûp ve perişan ricat ediyordu. Bu hal üzerine kaledeki askerler büyük bir sevinç içinde Bekir ve Mehmet çavuşları alkışlıyorlardı. Kale kumandanı Arab İbrahim ağa Bekir ve Mehmet çavuşları taltif ve tebrik etti. Bu iki mütevazi kahraman; bu iltifatlar karşısında biz vazifemizi yaptık, diye beliğ bir sükût, derin bir sükûn içinde düşmanın kaçışını, kale burçlarından seyredip durdular..)

Bu muzafferiyetten sonra kahramanlık, yüksek cesaret, vazifesine şiddetli bağlılık gösterenler taltif edilmişlerdir.

Liva Halit Paşa Ferikliğe, Kütahyalı Kaymakam Hüseyin bey Miralaylığa, Binbaşi Hüseyin ağa Kaymakamlığa, Topçu yüzbaşısı Arap İbrahim ağa, Kol ağalığına, Bekir ve Mehmet çavuşlar mülâzimliğe terfi edilmişlerdir.

Mehmet çavuş, şecaat ve üstün cesaretine binaen Müşir Paşa elile göğsüne bir mecidiye nişanı takılarak ayrı bir taltif görmüştür. (1)

İşte bu Bekir çavuş sonraları hapishane müdürü olan Binbaşı Bekir ağadır. Mehmet çavuş sonraları yüzbaşı olmuş. Karadağ muharebesinde bölüğü ile beraber üstün ve çetin bir düşman kolu ile göğüs göğüse, süngülerle dövüşe dövüşe, çarpışa çarpışa, kahramanca şehit düşmüştür.

Babam, menkibeleerden, kendini yakından tanıyanların ifadelerinden, vakalarından anladığıma göre eşsiz bir kahraman, çok cesur bir insanmış.. Babacığım, yüzbaşı olan bu Mehmet çavuşun kahramanlığını, şecaatini anlata anlata, öve öve bitiremezmiş. Türk tarihi böyle meçhul kahramanlarla doludur.

Düşünmelidir ki Türkler ne adsız, ne eşsiz kahramanlar, beşerî kudretin üstünde ne cesur erler yetiştirmiştir. Bekir ağa, Mehmet ağa kendilerinden izler bırakarak bu fânî âlemden göçen fedakârlardan birer nümunedirler.

Bekir ağanın bir menkibesi:

Sultan Aziz devrinde, İstanbulda Kırım muharebesinin hâtırasını anmak ve tesit etmek üzere bir askeri tören tertip edilir. Bu merasimde Serasker kapısı meydanında - şimdi üniversite bahçesidir - bir askerî geçit resmi hazırlanır. Hususi kurulan bir çadırın önünde Serasker Paşa, diğer yüksek rütbeli zabitler, bir Fransız generali ve maiveti mevki alırlar. Geçit resmi başlar. Bölük bölük askerler geçme ge devam ederler. Bekir ağanın bölüğü tam önlerinden geçerlerken Serasker paşa, ayağa kalkarak:

— Bölük dur! Kumandasını verir ve bölük te durur. Bölüğün başında yeleli bir arslan gibi, yalın kılıçı - palası - omuzunda Bekir ağa herkesin dikkat nazarını üzerinde toplar. Serasker, Bekir ağayı çağırarak, Fransız generaline :

— Ordumuzun en kahraman zabitlerinden biri, diye takdim eder.

General, diğed zabitlerin göğüsleri nişanla süslü iken en kahraman tanılan bir zabitin bir nişanı bile olmamasına hayret ederek:

— Kahraman diyorsunuz ama, bir nişan bile vermemişsiniz, deyince Serasker Paşa Bekir ağaya:

— Aç göğsünü de nişanlarını göster demiş.

Bekir ağa:

— Hakikî kahramanların nişanları, sinelerinde sakladıkları, muharebelerde aldıkları yaralardır, demiş ve göğsünü açarak yedi muhtelif yarasını göstermiştir. Bu manzara, Türkün şecaat ve kahramanlığını isbata başka ve maddî bir delil daha ilâve etmiştir.

General, ayağa kalkarak Bekir ağanın elini sıkmış ve takdirkâr sözlerle iltifatlar yapmıştır.

Ey Türk tarihinin bilinmeyen, yazılmayan kahramanları!.. Millî gururumuz sizin çok üstün fedakârlıklarınızla vücut bulmuş ve yaşamaktadır. Ruhlarınız daima, daima şad ve müsterih olsun!.

Gelecek nüshada Bekir ağanın hususî ve resmî hal tercümesinden, askerî menkibelerinden, insanî vasıflarından, meşhur bölüğünden ve hapishanesinden bahsedeceğim..

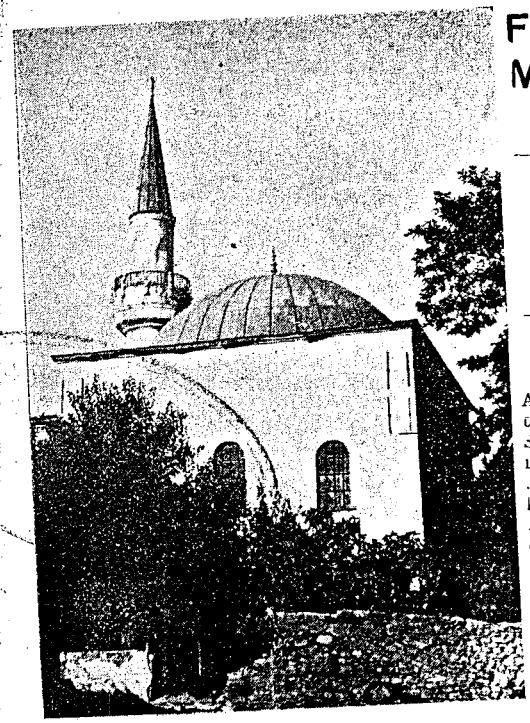
Bekir ağanın hayatta kalan biricik evlâdı:
Ahmet Hamdi TANYELİ

---

(1) Saikai Zafer: Hüseyin Hüsnü 1298. Sahife 136.

Tarih Hazinesi, yıl: 1/sayı: 2 (1 Aralık 1950)
İstanbul, s. 93-96.

0.1068

Fatihin Mimarı Ayasın Mezarını ve Mescidini Yıktırmayacağız

(İstanbulun Beşyüzüncü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği) Ayasın Camiini yıktıracakmış. Biz bu cinayeti işletmiyeceğiz!..

Yazan:
İBRAHİM HAKKI KONYALI

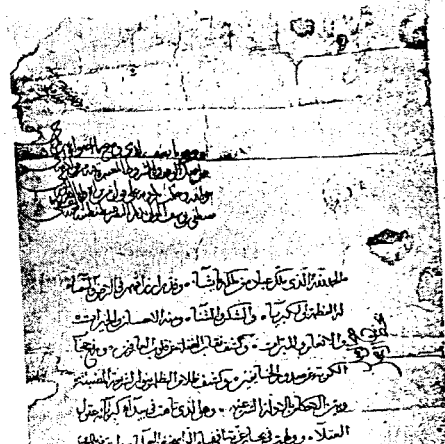
Azatlı Mimar Sinan, ikincisi de Mimar Ayas tır. Bazı tarihi kaynaklara göre Fatih Mimar Sinanı beğenmemiş, kendisine tesisi ettiği iki kıymetli ve eşsiz sütundan üçer arşın kesmek suretile camiinin kubbesini Ayasofyanın kinden küçük ve yüksekliğini onun yüksekliğinden aşağı yaptığı için ellerini bileklerin den kesmiştir. Mimar ayas hakkında böyle itham olmadığına göre sanatının beğenildiği ve tabii ömrünü tamamlayarak mevut edeliyle öldüğü anlaşılmaktadır.

Bu iki mimar şimdiye kadar yalnız mescitlerile ve mezarlarile biliniyorlardı. Biz bu iki mimarın vakfiyelerini, kendi hesaplarına yaptıkları diğer hayır işlerini de bulmaya ve

Fatihin mimarı Ayasın Saraçhanebaşındaki camii

Türkler Bizansın dillere destan olan İstanbulunu harap bir halde buldular. Eğer Türkler bu şehri almakta biraz daha gecikselerdi Bizansın Parlak çağlarının bergüzarlarından arta kalan âbideleri de yerlere serilecek, yok olacaklardı. Medeniyet dünyası 20 inci asra kadar ayakta gelebilen Bizans eserlerini Türklere borçludur. Fatih köhne ve boş Bizansı hem insan topluluklarile şenlendirmek, hem de bu topraklarda Türk hâkimiyetini ebedileştirmek için akıllara durgunluk verecek bir faaliyet sarfetmuştur. Şehrin imarı için din, mezhep, ırk ve milliyet farkı gözetmeksizin bir çok mimarlar, mühendisler, fen adamları toplanmış, az zamanda asırların kucağına sığamayacak kadar çok umran eseri meydana getirmiş, bu suretle de İstanbulda ebedi kalışın sağlam temellerini atmıştır. Az zamanda bu şehir kaleler, kuleler, burçlar, surlar, saraylar, kervansaraylar camiler, mescitler, medreseler, darüşşifalar, imarethaneler, çeşmeler, sebiller, hanlar ve hamamlarla süslenmiştir.

Bu hummalı faaliyet devrinde Türk gayri Türk bir çok mimar iş almıştı. Bunlardan yalnız ikisi adlarile, sanlarile mezarlarile kendi adlarına yaptıkları âbidelerile bize kadar gelebilmişlerdir. Birisi 876 hicret yılında ölen

Mimar Ayasın Orijinal vakfiyesinin baş tarafı

آیاسْ پاشا (ح ۸۸۶ ـ ۹۴۶ ق/ ۱۴۸۱ ـ ۱۵۳۹ م)، صدراعظم دولت عثمانی در زمان سلطان سلیمان قانونی. وی از مردم آلبانی بود که در ناحیهٔ سیمرا[2] یا هیمارا در نزدیکی والونا (آولونیه) متولّد گردید. به گزارش پیرو براگادینو[3]، که بالیوز (یا نمایندهٔ) ونیز در استانبول بود، آیاس پاشا در ۱۵۲۶ م (۹۳۲ ق) ۴۴ ساله می‌نمود و بنا براین تولد او به تقریب در ۱۴۸۲ م (۸۸۷ ق) تواند بود. بر سنگ قبر او در استانبول نام او را «ایاس بن محمّد» نوشته‌اند. آیاس پاشا در زمان سلطنت بایزید دوم (۸۸۶ ـ ۹۱۸ ق / ۱۴۸۱ ـ ۱۵۱۲ م) به عنوان «دوشیرمه» (خردسالانی که برای خدمت در سپاه ینی‌چری جلب می‌شدند)، به سرای سلطانی درآمد و پس از آنکه در اندرون تربیت یافت، به رتبهٔ «آغایی» ینی چریان رسید. از *سلیم نامهٔ* شکری برمی‌آید که «آیاس آغا» به عنوان آغای ینی چریان در جنگ چالدران در سپاه سلطان سلیم شرکت جسته بود و به گفتهٔ اولیا چلبی، آیاس آغایِ ینی چریان در جنگ صدراعظم سنان پاشا با علاءالدّولهٔ ذوالقدر (جنگ گوکسون) که به شکست علاءالدوله منتهی گردید، حضور داشت (İA، ج II).

آیاس آغا در حملهٔ سلطان سلیم به مصر (۹۲۲ ق / ۱۵۱۶ م) نیز شرکت داشت. فرمانده کل در این حمله وزیرسنان پاشا بود و به آیاس آغا امر شده بود که همراه ینی‌چریان حرکت کند. آیاس پاشا کلیدهای شهر لاذقیّه را تسلیم سلطان سلیم کرد. وی در شکست قطعی و اسارت طومان بای آخرین سلطان از ممالیک مصر سهم عمده‌ای داشت.

پس از جلوس سلطان سلیمان قانونی بر تخت سلطنت عثمانی (شوال ۹۲۶ ق / سپتامبر ۱۵۲۰ م) آیاس پاشا ظاهراً بیگلربیگ آناتولی شد. چون در ۹۲۷ ق / ۱۵۲۱ م قیامِ جان‌بِردی غَزالی نایب شام با خشونت تمام در هم شکسته شد، آیاس پاشا به جای او «نایب شام» گردید (ابن ایاس، ۳۹۱/۵)، امّا در محرم ۹۲۸ ق / دسامبر ۱۵۲۱ م «امیر فرهات عثمانی» (فرهاد)نایب طرابلس به نیابت شام نیز منصوب شد و آیاس روانهٔ استانبول گردید. وی به عنوان بیگلربیگ روملی در محاصره رودِس شرکت داشت، امّا به گفتهٔ فریدون بیک (۵۳۳/۱) در ۵ ذیقعدهٔ ۹۲۸ ق / ۲۶ سپتامبر ۱۵۲۲ م در اثر محاکمه« مغضوب و محبوس» گردید و باز در ۶ همان ماه محاکمه تجدید شد و او آزادی را باز یافت و بیگلربیگی او دوباره مقرر گشت. آیاس پاشا پس از آن به مقام وزیر سوم و بعد به مقام وزیر دوم رسید و گویا با این سمت در جنگهای مجارستان (جنگ معروف مُهاج[4] در ۹۳۲ ق / ۱۵۲۶ م) و محاصرهٔ مشهور شهر وین در ۹۳۵ ق / ۱۵۲۹ م و جنگ گونس[5] در اتریش (۹۳۹ ق / ۱۵۳۲ م) و سفر بغداد شرکت داشت. پس از آنکه ابراهیم پاشا صدراعظم در رمضان ۹۴۲ ق / فوریهٔ ۱۵۳۶ م به امر سلطان سلیمان قانونی اعدام شد، آیاس پاشا به جای او به مقام صدارت عظمی نایل گردید و تا هنگام وفات این سمت را حفظ کرد. حوادث مهم دوران صدارت عظمای او جنگ با ونیز (۹۴۴ـ۹۴۷ ق/۱۵۳۷ ـ ۱۵۴۰ م)، حملهٔ اتریشیها به اِسِک[6] (۹۴۴ ق/۱۵۳۷ م) جنگ مولداوی (۹۴۵ ق / ۱۵۳۸ م) و سفر دریایی سلیمان پاشا فرمانروای مصر به «دیو»[7] واقع در هند (برای جنگ با پرتقالیها) بود. آیاس پاشا در حمله به جزیرهٔ کرفو که متعلق به ونیزیان بود، شرکت داشت، ولی نیروهای عثمانی به علت دفاع سخت ونیزیان، از تصرف آن بازماندند.

آیاس پاشا را مردی عامی و عاری از موهبت عالی سیاسی دانسته‌اند. غزّی رفتار او را هنگام فرمانروایی بر دمشق ستوده و گفته است که با دانشمندان و نیکان دوستی و رفت و آمد داشت (۱۲۵/۲). عثمان‌زاده (ص ۲۶) او را از «عیبِ حرص و آز بری و از ارتکاب مظالم عاری» می‌داند و از میل مفرط او به زنان و معاشرت زیاد با ایشان سخن می‌گوید (این عیب را مورخان دیگر نیز برای او گرفته‌اند) وی به هنگام مرگ بیش از ۲۰ فرزند دختر و پسر داشت (قاموس الاعلام).

مآخذ: ابن ایاس، محمدبن احمد، *بدائع الزهور فی وقائع الدهور*، به کوشش محمد مصطفی، قاهره، ۱۹۸۴م؛ زامباور، *معجم‌الانساب*، ترجمهٔ زکی محمدحسن، بیروت،

1. Gölovasi 2. Cimera 3. Piero Bragadino 4. Mohacs 5. Güns 6. Eszek 7. Diu